

הצעת מדינות המפרץ לצעדי נורמליזציה: ההזדמנות האזורית הופכת מוחשית יותר

ד"ר נמרוד גורן*

המאמר התפרסם באתר NRG ב-21 במאי 2017

לקראת ביקורו של נשיא ארה"ב דונאלד טראמפ בערב הסעודית נפוצו ידיעות על הצעה חדשה מכיוון של מדינות המפרץ, לפיה הן תהיינה מוכנות לקדם צעדי נורמליזציה עם ישראל תמורת מהלכים ישראלים בנושא הפלסטיני, ובהם הקפאת התנחלויות.

הדיווחים מגיעים כחודשיים לאחר שהליגה הערבית אשררה שוב, הפעם בפסגה השנתית שלה בעמאן, את יוזמת השלום הערבית. חמש עשרה שנה עברו מאז הציעה הליגה הערבית להכיר בישראל ולכונן יחסים נורמליים עמה לאחר השגת שלום בין ישראל לשכנותיה. ישראל עדיין נמנעת, משום מה, ממתן תגובה רשמית כלשהי להצעה, אך מדינות ערב מקפידות לאשרר אותה מחדש ולהבהיר לישראל שהיא עדיין רלבנטית. גם שחקנים בינלאומיים מרכזיים – דוגמת האו"ם, האיחוד האירופי וארה"ב – חוזרים ומדגישים את חשיבות יוזמת השלום הערבית ואת הפוטנציאל הרב שטמון בה.

ואולם, יוזמת השלום הערבית מתייחסת רק לתועלות שתפיק ישראל מהגעה להסדר קבע עם הפלסטינים, ולא לדברים שיקרו בדרך לשם. בכך, היא דומה לתמריצים נוספים לשלום שהוצגו בפני ישראל – הצעת האיחוד האירופי להעניק לישראל מעמד של "שותפות מועדפת מיוחדת" לאחר השגת השלום, והתכנית שגיבש ממשל אובמה במטרה להבטיח לישראל שפתרון שתי המדינות יחזק את ביטחונה ולא יערער אותו. תמריצים שכאלה מסייעים להפוך את היעד של השגת שלום לאטרקטיבי יותר, הואיל ובאמצעותם מציעה הקהילה הבינלאומית לישראל פירות שלום נוספים על אלה שהפלסטינים יכולים לתת.

אך הסדר הקבע הישראלי-פלסטיני עודנו רחוק והדבר פוגע במידת הרלבנטיות שמיחוסת ליוזמת השלום הערבית. הצעת מדינות המפרץ – אם אכן היא אמיתית – מנסה לתת לכך מענה. היא מסמלת מעבר מחשיבה אך ורק על הסדר הקבע לחשיבה גם על הדרך שמובילה לאותו הסכם. ההצעה מציגה תועלות שתפיק ישראל מהתקדמות אל עבר השלום, ולא רק מהשגת הסכם שלום. היא גם פורטת לממדים קונקרטיים יותר את העיקרון המעורפל-משהו של יחסים נורמליים עם העולם הערבי. בישראל עוד לא התקיים דיון ציבורי או מדיני אמיתי לגבי סוג היחסים שישראל מעוניינת לנהל בסופו של דבר עם העולם הערבי. טיבה של הנורמליזציה המיוחלת טרם הוגדר. כנ"ל גם בצד הערבי.

הדיווח על הצעת מדינות המפרץ כולל צעדים פרקטיים וממוקדים, שיוכלו להציג לישראל יתרונות מוחשיים ומיידים מהתקדמות בתהליך השלום – דוגמת קיצור זמן הטיסה למזרח אסיה ויצירת אפשרויות עסקיות חדשות. יש בה גם מענה לסקפטיות ששוררת בישראל לגבי יכולתן של מדינות ערב כולן – במציאות שלאחר האביב הערבי – לממש את אשר הבטיחו לישראל ביוזמת השלום הערבית. הצעת מדינות המפרץ מבחינה בין מדינות ערב השונות, ומבליטה את אותן מדינות שיש להן יכולת פוליטית לקדם את היחסים עם ישראל, ושגם יש להן מה להציע לנו. הדבר יכול להיות רלבנטי גם למדינות כמו מרוקו ותוניסיה.

אך האם מדובר בהצעה מהפכנית?

שיתופי פעולה וקשרים בין ישראל למדינות ערביות מתקיימים כבר היום. בהיקף מצומצם, לרוב בחשאיות, ובעיקר סביב אינטרסים ביטחוניים – אך בכל זאת קיימים. נציגי ממשלת ישראל נוטים לאחרונה להתרברב בהם, ולעתים אף להגזים בהיקפם, אך לציבור יש מידע מועט בלבד על אשר באמת מתרחש.

* ד"ר נמרוד גורן הוא ראש [מכון מיתונים](#) ומרצה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים.

גם המוכנות של מדינות ערב לבצע צעדי נורמליזציה בתמורה להתקדמות משמעותית לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני – ולא בתמורה לסיום הסכסוך הלכה למעשה – מוכרת לנו. בשנות ה-90, לאחר הסכמי אוסלו נפתחו שערי מדינות רבות במזרח התיכון בפני ישראל ואף הוקמו בארץ נציגויות דיפלומטיות ערביות חדשות. כדי שזה יקרה, לא נדרש הסכם שלום אלא רק הכרה הדדית בין ישראל לאש"פ. סביר שדבר דומה יקרה בפעם הבאה שמנהיגי ישראל והרשות הפלסטינית יפרצו דרך קדימה.

מזכיר המדינה לשעבר ג'ון קרי ניסה בזמנו לייצר הצעה דומה בבסיסה לזו עליה דווח לאחרונה. הוא פעל בקרב מדינות ערב על מנת שיהפכו את יוזמת השלום הערבית לתכנית אופרטיבית, בעלת שלבים ברורים ליישום. כך, שצעדים ישראליים לקידום השלום יתוגמלו בצעדים מקבילים לעבר ישראל מצד מדינות ערב. ואולם, מאמציו בכיוון זה לא הניבו פירות. לכן, השאלה האם הצעת מדינות המפרץ תהפוך מדיווח עיתונאי לתכנית מדינית פומבית ורשמית תקבע במידה רבה את חשיבותה.

ראש הממשלה נתניהו מנסה לערער על סדר הדברים שמציגה יוזמת השלום הערבית ולטעון שניתן לקדם שיתוף פעולה משמעותי עם מדינות ערב עוד לפני השגת פריצת הדרך לשלום. אך מנהיגי ערב מדגישים שוב ושוב שזה לא המצב, ושעליית מדרגה רצינית ביחסים עם ישראל מחייבת התקדמות עם הפלסטינים.

הדיווח על הצעת מדינות המפרץ מדגיש את הזיקה שקיימת בין תהליך השלום לשיתוף הפעולה האזורי. הוא מעיד על נכונות שקיימת בעולם הערבי לפתח קשרים טובים יותר עם ישראל, על תועלות מוחשיות שמדינות ערב יכולות להעניק לישראל, ועל כך שמימוש הפוטנציאל מחייב שינוי מדיניות ישראלי כלפי הסוגיה הפלסטינית והתקדמות בתהליך השלום.